Samarbeid om etisk kompetanseheving

Kommunikasjon og åpenhet om døden

Tanja Yvonne Alme

Etikkrådgiver KS/kreft og palliasjonskoordinator Sula

Den lille forskjellen USHT

November 2026

Samarbeid om etisk kompetanseheving

Hva med eldre skrøpelige ?

«Pasienten er ikke helt der enda»

Hva legger du i ordet PALLIASJON?

-Palliativ pasient

- Palliativ fase

Våre holdninger til ordet?

*Har vi **felles forståelse**?*

Hvordan snakker vi om livet og døden?

Hvem tar samtalene? Hvilke rutiner har vi?

Åpenhet om døden- hva er det?

Samarbeid om etisk kompetanseheving

- **Mennesket bak diagnosen**
- **Livshistorie**
- **Pårørende/nettverk**
- **Kulturelle hensyn**
- **Åndelige og eksistensielle perspektiver**

Ingen fasit – ulikt fra situasjon til sitasjon

Samarbeid om etisk kompetanseheving

- **Empatisk kommunikasjon handler om å lytte aktivt, sette seg inn i en annen persons situasjon, og erkjenne hans eller hennes følelser og behov uten å dømme**

- **MOT**
- **ÆRLIGHET**
- **TILLIT**
- **TRYGGHET**
- **ÅPENHET**

Samarbeid om etisk kompetanseheving

Hva med de pårørende??

Mer enn en ressurs - må inkluderes og få nok støtte, trygghet og omsorg

Samarbeid om etisk kompetanseheving

Å være i forkant

Felles forståelse og plattform

Forhånds-samtaler og palliativ plan

For åpenhet om livet og om døden

Forberedelse....

- **Skape tillit**

Forhåndssamtale

- **Prosess**

Samarbeid om etisk kompetanseheving

- **Faglige råd for forhåndssamtaler og planlegging**

Forhåndssamtalar og planlegging bør tilbys pasienter med alvorlig, uhelbredelig sykdom eller høy risiko for alvorlige sykdomsepisoder på grunn av høy alder og betydelig fysisk svekkelse. Pasienten bør etter eget ønske få ha med seg pårørende.

Kommunens helse- og omsorgstjeneste, inkludert fastlegen, og spesialisthelsetjenesten bør har et system for gjennomføring av forhåndssamtalar.

Etisk bevissthet hos helse- og omsorgspersonell er en forutsetning for pasienters og pårørendes tillit. Forhåndssamtalar og planlegging ved begrenset forventet levetid hos pasienten forutsetter tilstrekkelig kompetanse blant annet innen juss og etikk, samt gode kommunikasjonsferdigheter, og skjer gjerne innen rammen av et tverrfaglig samarbeid (NOU 2017: På liv og død, regjeringen.no).

Samarbeid om etisk kompetanseheving

- **Kompetanseheving bør inkludere praktisk øvelse og etisk refleksjon**

Samarbeid om etisk kompetanseheving

Etisk kompetanse

Persepsjon: Evnen til å oppdage etiske utfordringer

Refleksjon: Å kunne overveie sakens forskjellige sider, egen tilnærming og mulige handlingsalternativer

Aksjon: Å kunne omsette det vi vil i praktisk handling

Mestring - samvalg - kontroll

Best mulig livskvalitet

Mer tid i hjemmet

www.palliativplan.no

Samarbeid om etisk kompetanseheving

- **Støtte av et team rundt**
- **Den med mest erfaring fører**
- **Dialog , refleksjon og etisk bevissthet**
- **Fører til mindre belasting**
- **Avklare rolle og ansvarfordeling**
- **Være tilgjengelig for hverandre**
- **Trygge og lære av hverandre**
- **Hjemmebesøk og samarbeid**
- **Kontaktsykepleiere og kontinuitet**

Å danse tango

Pasient-pårørende-helsepersonell-fastlege/tilsynslege – sykehus

Samarbeid om etisk kompetanseheving

- **Hvorfor tidlig kommunikasjon er viktig:**
- **Bedre livskvalitet:** Tidlige samtaler gir retning og beslutningsstøtte i behandlingsavklaringer de siste dagene og fører til tidligere og bedre lindrende omsorg (palliasjon).
- **Pasientens ønsker:** Det blir enklere å avklare hvor pasienten ønsker å være (for eksempel hjemme eller på sykehjem) og hvilke behandlinger de ønsker eller ikke ønsker.
- **Støtte til pårørende:** Pårørende som har vært med på samtalene, opplever ofte en bedre bearbeiding av sorgen etterpå.
- Å kommunisere om døden handler om å skape **åpenhet,** redusere frykt og sikre at ønsker blir respektert i livets sluttfase..

Samarbeid om etisk kompetanseheving

- "Hva om jeg tar håpet fra pasienten?"
- "Hva om pasienten begynner å gråte?"
- "Hva om de spør om hvor lenge de har igjen å leve?"
- "Hva om jeg ikke har svarene?«
- «Det er sikkert bedre at noen andre enn meg tar disse samtalene.»

- Vi er usikre på prognosen
- Vi er frykter at pasienten eller pårørende skal bli sint, fornærmet eller at vi mister tillit
- Vi tenker at noen andre skal gjøre det
- Vi har for dårlig tid
- Vi kjenner pasienten for dårlig
- Vi er ikke enige i teamet

- ***Hva står på spill når vi ikke snakker om døden?***
- ***Hvordan blir vi selv påvirket av disse samtalene?***

Elefanten i rommet? Hva er vi redde for?

Åpne spørsmål

«Hva er viktig for deg dersom sykdommen skulle bli verre?"

"Har du tenkt på hvilke ønsker du har for tiden fremover?"

"Noen ønsker å snakke om hva som er viktig dersom livet går mot slutten. Hvordan tenker du rundt dette»

"Hva håper du på nå?"

"Hva bekymrer deg mest?"

Vi må snakke sant om livet og om døden

"Døden kommer til alle våre pasienter, men åpenheten gjør ikke det."

"Spørsmålet er ikke om pasientene våre tenker på døden. Spørsmålet er om de må tenke på den alene.«

Åpenhet om døden handler ikke først og fremst om å snakke om døden, men om å forstå hva som er viktig for livet som er igjen.«

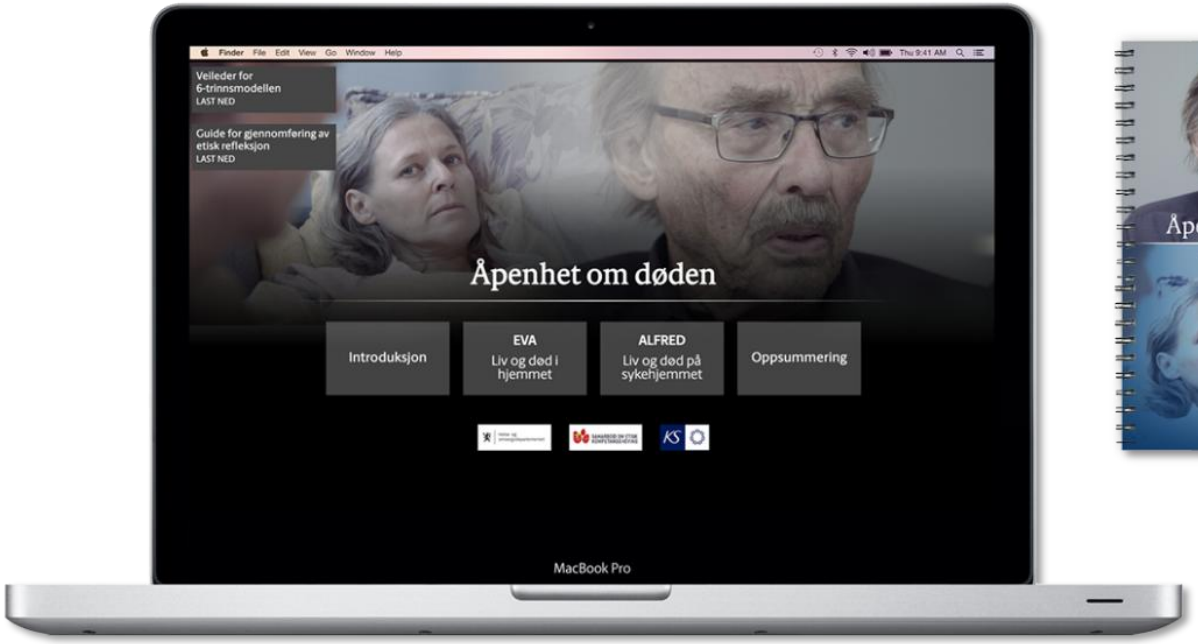
De fleste pasienter trenger ikke perfekte svar. De trenger noen som tør å bli stående i spørsmålet sammen med dem."

Samarbeid om etisk kompetanseheving

Åpenhet om døden

Opplæringspakken består av

Hva er viktig for deg nå?

Frykt for å trå og handle feil?

Stillhet

Meg selv og døden

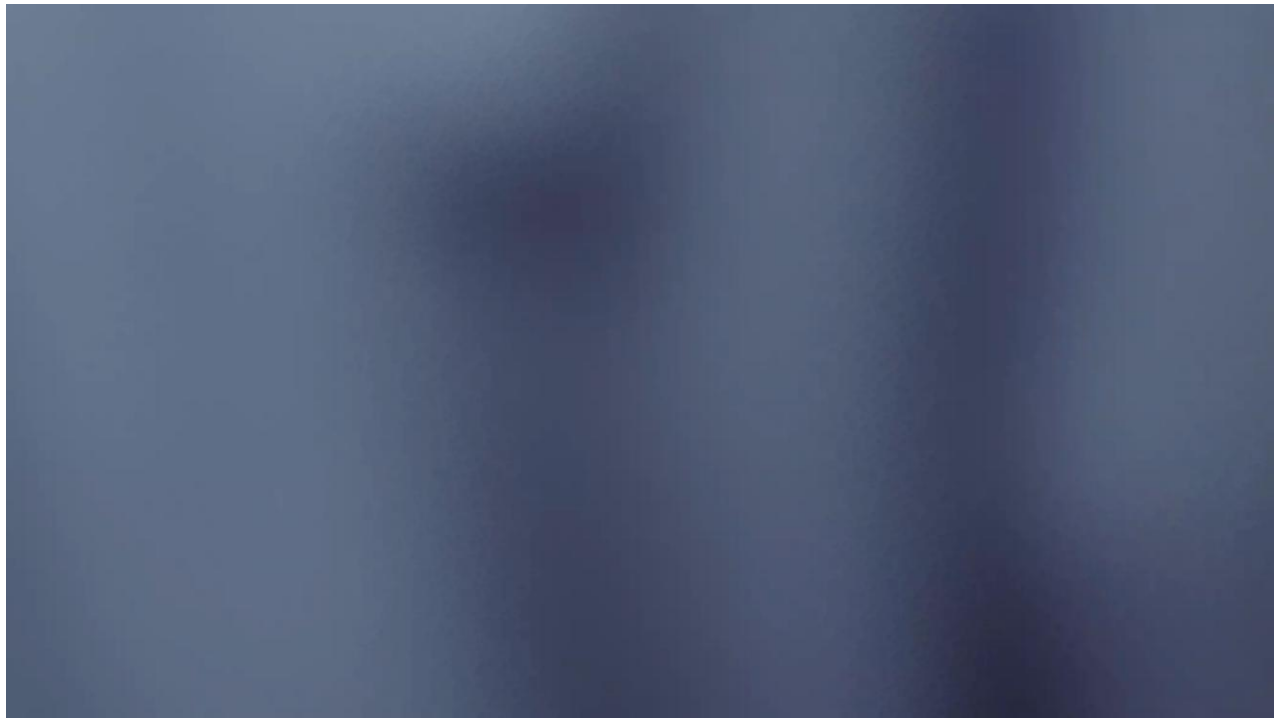
MODIGE MØTER

Trøst og lindrende nærvær

Hva vil åpenhet om døden egentlig si?

Det er lov å gråte i åpen båt

Eller mot til å stå i det?

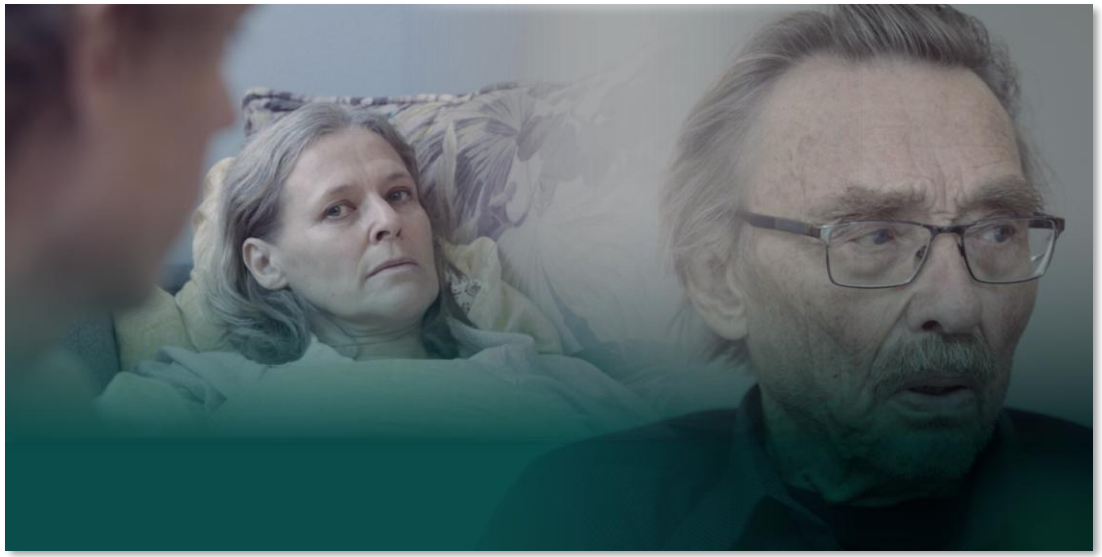

Samarbeid om etisk kompetanseheving

Hvorfor og hvordan bruke etisk refleksjon for å styrke åpenhet og kommunikasjon rundt tema livet og døden?

Samarbeid om etisk kompetanseheving

Når vi er uenig i teamet…

Når pasient og pårørende har ulik forståelse av situasjon…

Når pårørende er uenige…

Samarbeid om etisk kompetanseheving

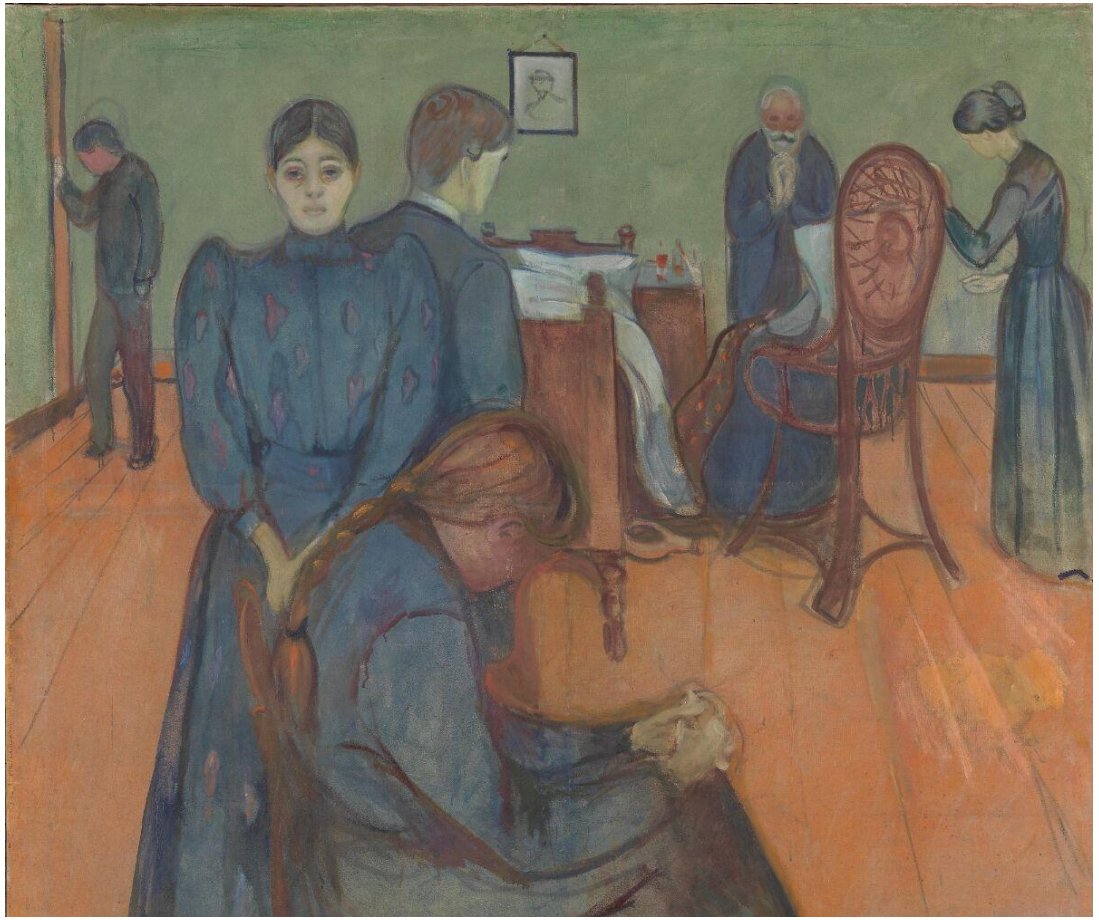
Ressurser på åpenhet om døden og etiske utfordringer ved livets slutt ligger her:

https://www.ks.no/fagomrader/helse-og-omsorg/eldreomsorg/samarbeid-om-etisk-kompetanseheving/lindrende-behandling-og-omsorg/

SAMARBEID OM ETISK
KOMPETANSEHEVING

Samarbeid om etisk kompetanseheving

Hvordan kan vi skape et samfunn som rommer åpenhet om døden?

På samme lag!

Pårørendesamarbeid er ofte tema når rådgiverne i Etikksatsingen treffer kommunene. Det er et viktig samarbeid. Stort sett går samarbeidet fint, men av og til kan det blir krevende. Kommunene har etterlyst en ressurs på etikk og pårørendesamarbeid.

→

Om etikksatsingen

Samarbeid om etisk kompetanseheving er en systematisk satsing på etisk kompetanseheving i de kommunale helse- og omsorgstjenestene.

→

Etikk og lederskap

En ny undersøkelse blant ledere i helse- og omsorgstjenesten bekrefter at etisk kompetanse i lederskapet er svært viktig.

→

Hvordan snakker vi om døden?

Etikksatsingen i KS er forankret i Meld. St. 24 (2019–2020) "Lindrende behandling og omsorg". Stortingsmeldingen omhandler forslag til hvordan lindrende behandling og omsorg kan utvikles til å møte dagens og fremtidens utfordringer.

→

Hovedmodell for etisk refleksjon

Her finner du veileder til 6-trinnsmodellen.

→

Lommekort

Med lommekortet har dere 6-trinnsmodellen for etikkrefleksjon lett tilgjengelig når dere trenger den!

Etikk-kort fra etikksatsingen

Etikksatsingens rådgivere har laget etikk-kort som kan brukes som utgangspunkt for refleksjon og gode samtaler i hverdagen.

Etisk dømmekraft i hverdagen

Flere har etterlyst et verktøy for å støtte den etiske refleksjonen i tjenestene. Etikksatsingen ba Reidun Hov om å lage et verktøy til støtte og hjelp for dere som leder etikkrefleksjon på arbeidsplassen. Nå er den her.

E–læringsverktøyet Etisk refleksjon (Martin–filmene)

Filmene gir en god og lettfattelig innføring i hva etisk refleksjon er for noe, forteller Birgit Arnekleiv. Hun har et særlig ansvar for praksisnær etikk i Bærum kommune.

Teaterstykket "Torbjørn"

Teaterstykket " Torbjørn" ble laget for å stimulerer til etisk refleksjon og det har også blitt filmatisert. Historien handler om Torbjørn som får demens og hvilke etiske utfordringer som han og omgivelsene møter i den forbindelse.

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

TA VARE

på vennene, ta VARE
på vennligheten, vis gjerne
litt selv om du kan, dagen er blå
og dagen er grønn, dagen
er hvit – det er ikke annet
enn livet det her, vi er alle borte – nå
eller om litt, take it easy menneske
but take it, det er ikke
annet enn virkelighet
vet du, snart er 101 inne snart
er 101 ute – jeg sier:
vennlighet varer lenger, ta VARE
på vennene – HEI HEI! Ta nå
vare på hverandre.

Samarbeid om etisk kompetanseheving

Spørsmål?

Refleksjoner?

Referanser

- Meld. St. 24 (2019–2020) - regjeringen.no
- Behandlingsavklaringer ved livsbegrensende eller alvorlig langvarig sykdom – Helsedirektoratet
- Forhåndssamtaler og planlegging ved begrenset forventet levetid – Helsedirektoratet
- Lindrende behandling i livets sluttfase – Helsedirektoratet
- Palliativ plan - Helse Møre og Romsdal
- Pårørendeavtale – et verktøy for godt samarbeid – Helsedirektoratet
- Døden – Helsenorge
- Om kurset - sistehjelp

Samarbeid om etisk kompetanseheving

Takk for meg ☺

Ta gjerne kontakt for videre samarbeid

Tanja.alme@sula.kommune.no

Satsingens nettside:
http://www.ks.no/etisk-kompetanseheving

Facebook:
Satsingen Samarbeid om etiskkompetanseheving